

GÖRÜNMEZ ENGELLER: SERBEST TİCARETE BİR ENGEL Mİ?

Mehmet ALAGÖZ*

Sinem YAPAR*

ÖZET

GATT'ın ve bu anlaşmanın kurumsallaşmış ve gelişmiş şekli olan DTÖ'nün getirdiği serbest ticaret yönündeki prensipler, dünya ticaretinde liberalizasyonu kısmen sağlasa da, özellikle gelişmiş ülkelerin dünya ticaretini kısıtlamaya yönelik uygulamaları olduğu görülmektedir. DTÖ'nün uluslararası ticareti serbestleştirmek için benimsediği, gümrük tarifelerinin tamamen kaldırılması yerine, tedricen düşürülmesi prensibini yerine getiren ülkeler, zamanla tarifelerin yerine görünmez engeller olarak adlandırılan çeşitli ticaret kısıtlama araçlarına yönelmişlerdir. Kamu sağlığı, tüketicinin ve çevrenin korunması gibi amaçlarla uygulanan bu görünmez engeller, adil ve serbest dünya ticareti için engel teşkil etmektedirler.

ANAHTAR KELİMELEER: Serbest Ticaret, Uluslararası Ticaret, Kısıtlamalar

ABSTRACT

It is seen that, the principles which GATT's and the institutionalized and developed type of this agreement which were introduced by WTO for free trade, have carried into effect, even if they had provided partially the liberalization in the word trade, are especially the implementations intended for restricting the countries' world trade. The countries, which fulfilled the principle, which is adopted by WTO for freeing international trade, of customs tariff must be dropped gradually instead of abolishing completely, had, in time, tended to apply some trade restrictions, called invisible obstacles. These invisible obstacles, being executed to protect public health, consumer and environment, be a barrier for a just and free world trade.

KEY WORDS: Free Trade, International Trade, Restrictions

* Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF İktisat Bölümü, Yrd. Doç. Dr., malagoz@hotmail.com

* Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF İktisat Bölümü, Arş. Gör., sinemyapar@yahoo.com

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

GİRİŞ

Ülkelerin dış ticaret yapma nedenlerinden en önemlisi; faktör donatımlarının farklı olması ve dolayısıyla iç maliyetlerin de ülkeden ülkeye değişiklik göstermesidir. Ancak günümüzde, dış ticaretin yönünü belirleyen tek önemli unsur, ülkelerin iç maliyet farklılıklarından ziyade, ülkelerin iç ekonomik dinamizminin sürekliliğini (bazen de politik kaygıları azaltmayı) sağlamak olduğu unutulmamalıdır.

Geleneksel uluslararası ticaret teorisi, karşılaştırmalı üstünlüklere dayalı olan dış ticaretin uzmanlaşmayı getirerek, hem ülkelerin hem de dünyanın refah seviyesini yükselteceği üzerinde durmaktadır. Bu görüş çerçevesinde, dünya ticaretinin liberalizasyonu ile ilgili çabalar devam etmektedir. Günümüzde bu çabaların en önemlisi, 1995 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'ndan (GATT) bir kurum niteliğine dönüşen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'dür. DTÖ dünya ticaretinin kurallarını belirleyerek, uluslararası ticaretin serbestleştirmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi için; gümrük tarifelerinin tamamen kaldırılması prensibi değil, tarifelerin tedricen düşürülmesi ve korumanın sadece gümrük vergileri ile gerçekleştirilmesi prensibi benimsenmiştir. Bu sayede ülkeler sanayi ve (1996 yılından itibaren) tarım mallarında taahhüt ettikleri tarife indirimlerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak özellikle gelişmiş ülkeler, tarım ve tarıma dayalı sektörlerde yaptıkları tarife indirimlerini telafi edecek güçte, yeni korumacılık önlemlerini uygulamaya başlamışlardır. Görünmez engeller olarak adlandırılan bu yeni önlemler; teknik standartlar çerçevesinde tüketicinin korunması, kamu sağlığı ve çevrenin korumacılığı gibi amaçları ön plana çıkararak uygulamaları kapsamaktadır.

Günümüzde dünya ticaretinde liberalizasyonu savunan gelişmiş ülkelerin (AB, ABD, Japonya, vb.), özellikle ithalat esnasında görünmez engelleri ön plana çıkararak, hem dış ticaret hadlerini düzeltme hem de karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı sektörlerini koruyarak dış bağımlılığını azaltmaya çalışmaları, uluslararası ticaretin geleceği hakkında bir takım endişelerin oluşmasına neden olmaktadır.

I. ULUSLAR ARASI TİCARET VE DÜNYA TİCARETİNİN GELİŞİMİ

Geleneksel uluslararası ticaret politikası, yukarıda da değinildiği gibi, karşılaştırmalı üstünlüklere dayalı olan dış ticaretin uzmanlaşmayı getirerek, hem ülkelerin hem de dünyanın

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

refah seviyesini yükselteceği üzerinde durmaktadır. Çeşitli dönemlerde sekteye uğrayan bu görüş çerçevesinde, dünya ticaretinin liberalizasyonu ile ilgili çabalar devam etmektedir. 15. ve 17. yüzyıllar arasında hakim olan Merkantilist anlayışta, bir ülke kazanırken diğer ülkenin kaybetmesi görüşünden hareketle, dış ticarete korumacı politikaları savunmuştur. 18. yüzyıla gelindiğinde, merkantilist anlayıştan kalan müdahaleci yumuşatılarak yerini klasik Liberalizm anlayışına sahip olan (Atamtürk,2001:12) Fizyokratlara bıraktığı bilinmektedir.

Klasik Liberalizmin öncüsü ve “iktisadın babası” A. Smith ile (mutlak üstünlük teorisi ile) bilimselleştirilen uluslararası ticaret teorisi, D. Ricardo’nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile geliştirilmiş ve serbest uluslararası ticaret sisteminde hakim teori haline gelmiştir. Klasik serbest dış ticaret teorisi, “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” görüşüne, “görünmez el” mekanizmasına ve karşılaştırmalı üstünlüklere dayanmaktadır. 19. yüzyılda ise İngiltere'nin egemen ekonomik rekabet gücü, Almanya'da ve ABD'de Fridrich List ve Henry Carey'in öncülüğünde bebek sanayilerin korunması amacıyla uluslararası ticareti sınırlama konusu gündeme getirilmesine neden olmuştur (Yalçınkaya ve Çakır, 2004:1). 1929 buhranından sonra merkantilist politikalara yönelerek dünya ticaretini durma noktasına getiren (özellikle ABD gibi) gelişmiş bazı ülkeler, bu politikalarının sonucu olarak oluşan stoklar nedeni ile 1940'ların başında serbest ticaretin yararları üzerinde daha fazla durmaya başlamışlardır. Bunun da ötesinde savaşın bitiminde baş gösterecek ödeme güçlüklerinin tüm ülkeleri yeniden daha yoğun bir kambiyo kontrol uygulamasına iteceği ve bunun da uluslararası ticareti mevcut durumundan daha fazla kısıtlayacağı ve ekonomilerin yeniden kurulmasını engelleyeceği endişesi uluslararası ekonomik sistemin inşasına dönük çalışmalara hız kazandırmıştır (Turan, 1980:83). Bunun sonucu olarak daha II. Dünya Savaşı bitmeden, 1944 yılında ABD'nin Bretton Woods Kasabasında Bretton Woods Konferansı gerçekleştirilmiştir. Sistemin temel ilkeleri o tarihlerdeki ABD'nin tutumunu yansıtan “liberalizm” (uluslararası ticaretteki engellerin minimize edilmesi) ve “simetri” (ülkeler arasında ayırım yapılmaması)dir (Ethier,1984:227). Bu düzeni ayakta tutacak üç temel kurumun oluşturulması amaçlanmıştır. Bunlar “Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD, Dünya Bankası)”, “Uluslararası Para Fonu (IMF)”, “Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)”dür.

ITO, Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık kurumu olarak, uluslararası ticareti serbestleştirmeyi, monopollerle mücadele etmeyi, mal talebini genişletmeyi, birincil mal anlaşmaları yoluyla bu malların piyasalarını istikrara kavuşturmayı ve ülkelerarası ticaret politikalarını koordine etmeyi amaçlamaktadır(Ertürk,1993:178). Ancak bu örgüt hayata geçirilememiş ve yerini bir anlaşma olan GATT'a bırakmıştır. Geçici bir anlaşma niteliğinde olmasına rağmen, GATT, 1948'den 1995 yılına kadar sanayi mallarında küresel ticaretin kurallarını belirlemiş ve bu mallarda büyük ölçüde uluslararası ticareti serbestleştirme amacını gerçekleştirmiştir. 1986 yılında Uruguay'da başlayan ve 8. GATT müzakere turu olan Uruguay Round'un en önemli sonucu 01.01.1995 tarihinden itibaren GATT'ın DTÖ'ye dönüştürülmesidir.

Ülkeler arasındaki ticaretin küresel kurallarını koymaya çalışan(Eğilmez ve Kumcu, 2002:74) DTÖ'nün, bu amacına ulaşabilmesi için, üye ülkelerin, uluslararası ticareti daraltan “Her Türlü Engeli” ve “Farklı Muameleleri” kaldırmaları öngörülmektedir (Turhan,1997:1). “Ticareti daraltan engel” olarak görülen dış ticaret işlemlerinde uygulanan tarife ve tarife-dışı araçlardır. DTÖ'nün benimsediği temel prensip ise, dış ticarete geleneksel koruma aracı olan tarifelerin aşama aşama düşürülerek kaldırılması ve tarife-dışı araçların ise önce tarifelere dönüştürülmesi ve daha sonra bunların da aynı şekilde kaldırılmasıdır. DTÖ'nün bu prensibi, ülkeleri farklı koruma araçlarını kullanmaya yönlendirmiştir.

II. GELENEKSEL ULUSLARARASI TİCARET POLİTİKASI VE YENİ KORUMACILIK: YENİ OLAN NE?

Tarifelerin, GATT ile disiplin içine alınmış olması ve “özellikle 1973 Dünya Enerji Krizi'nden sonra baş gösteren stagflasyon durumu” (Seyidoğlu,2001:170) nedeni ile gelişmiş ülkelerde yeni korumacılık politikaları yaygınlaşmıştır. Yeni korumacılığın geleneksel amacı bebek endüstrilerin dış rekabete karşı korunmasıdır(Yalçınkaya ve Çakır,2004:1). Bebek sanayilerinin korunması mantığını ilk sistematize eden ülkenin gelişmiş bir ülke olan ABD olduğunu belirten Chang, bu görüşünü şöyle kanıtlamaktadır*(Chang,2003:112). Yeni korumacılığın, bebek sanayileri koruma amacı dışında, pazarlık gücünü arttırarak o sanayi

* Bebek sanayilere yönelik ilk sistematik argümanlar Alexander Hamilton ve Daniel Raymond gibi Amerikalı düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Bebek sanayi koruması argümanının düşünsel babası olduğuna inanılan Friedrich List de bu konudaki ilk bilgilerini ABD'de sürgündeyken edinmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

dalında uluslararası düzeyde söz sahibi olma gibi stratejik amaçlarla da uygulandığı söylenebilir. Bu uygulamalar, gelişme yolundaki ülkelerin tekstil, konfeksiyon, deri mamulleri, işlenmiş besin ürünleri, hassas aletler ve elektronik cihazlar ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir(Ekonomist,2004:1).

Genelde GATT ticaret kısıtlamalarına hoş bakmamasına rağmen, başvuru alan standartlar, yerli ve yabancı üretim arasında ayrımcı olmadıkları sürece ülkelerin, sahip oldukları çevreye zarar verecek ithalat veya ürünlere yasak koyabilmesi gerekliliğini önermektedir. GATT sekreterliğinin 1992’de belirttiği gibi; “GATT kuralları, gerekli olduğu sürece bir ülkenin kendi çevresini; hem yerli üretimden hem de ithal ürünlerin tüketiminden gelecek zarara karşı koruma hakkı üzerine hiçbir kısıtlama koymamaktadır”. Bununla birlikte Uruguay toplantısı, standartlar alanında potansiyel ticaret kısıtlama önlemlerine başvurulmasını yöneten iki temel DTÖ anlaşmasının önemli bir şekilde gelişimini öngörmüştür. Paketleme ve etiketleme ihtiyaçlarını içeren teknik standartlar; Ticarete Teknik Engeller Anlaşması ile, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile ilgili standartlar ise Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması ile oluşturulmuştur. Her iki anlaşma da, ürün standartlarının uluslararası uyumunu ve bu standartların gizli bir korunma olarak kullanılmamasını teşvik etme amacını taşımaktadır(Brack ve Branczik,2004:5).

Ticarette Teknik Engeller Anlaşması’na göre, üye ülkeler, zorunlu teknik düzenlemeler yanında, uygulaması isteğe bağlı olan teknik düzenleme yapma hakkına sahip kılınmışlardır. Ancak söz konusu teknik düzenlemelerin uygulanması zorunlu olmamakla beraber belli bir armonizasyondan yoksun olması durumunda, dış ticarete aksaklıklara neden olabilmektedir. Bu nedenle üye ülkelerin, Anlaşma’nın ekinde yer alan Standartlar ve Teknik Düzenlemeler’le ilgili “İyi Niyet Kodu”na uymaları gerekmektedir.

Yeni korumacılık önlemleri arasında yer alan görünmez engellerin (tarife-dışı teknik engeller) uygulamada pek çok çeşitleri vardır. Tüketicilerin korunması, kamu sağlığı, doğal çevrenin korunması gibi nedenlerle getirilen, paketleme ve etiketlemeye ilişkin düzenlemeler, kalite standartları, sağlıkla ilgili kurallar görünmeyen dış ticaret engellerinin en önemlileridir(Karluk,1987:284-285). Görünmez engellere örnek olarak; “İtalya’da otomobillerin pazarlanabilmesi için, yanlarının yatay sinyal lambaları ile donatılmış olması gerektiği, Almanya’da otomobillerin sürücü koltuğunun her yöne ayarlanabilir olması

gerektiği, İngiltere’de otomobil farlarının kısa ve uzun huzmeli yanmasını kumanda eden anahtarın ışıklı olması gerektiği” (Çelik,1999:10) gösterilebilir. Ya da AB’nin ürün güvenliği için CE işaretini şart koşması da bu araçlara örnek teşkil etmektedir. Bireylerin ve çevrenin sağlık ve güvenliği gözetilerek uygulamaya konulan bu teknik ve idari düzenlemeler, ithalatçı ülkeler açısından haklılık arz etmekle birlikte, gelişme yolundaki bir ülke ihracatçıları için maliyetli olabilmekte ve ihracatı caydırıcı, güvensizlik doğurucu bir nitelik taşıyabilmektedir.

Geleneksel korumacılık araçlarının yerine ikame edilen görünmez engellerin, tarifelerden farkı sadece uygulama açısındandır. Yeni olan şey korumacılığı azaltan araçların uygulamaya konması değil, korumacılık araçlarının şekil değiştirmesi ve çok yönlü standartları gerektirdiği için gelişme yolundaki ülkeleri çok daha güç bir duruma sokmasıdır. Gelişmiş ülkelerin bu şekildeki uygulamaları, serbest ticaret açısından bir paradoks yaratmaktadır. DTÖ’nün serbest dış ticaret adına, tarifeleri azaltma yönünde gösterdiği çabalar, gelişmiş ülkelerin sadece kullandıkları korumacılık araçlarını değiştirmelerine neden olmuştur. Kendi haline bırakılan uluslararası ticaret işlemleri “görünmez el” mekanizmasının işlemesi ile “görünmez engel”lerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

III. DÜNYADA GÖRÜNMEZ ENGELLER KAPSAMINDAKİ UYGULAMALAR

1970’li yıllardan itibaren, çevre ile ilgili kaygılardaki artışın sonucu olarak özellikle gelişmiş ülkelerin çevresel standartlara ilişkin sıkı tedbirler alma eğilimleri belirledikçe; dış ticarete çevre, kamu sağlığı ve güvenliği gerekçeli tarife dışı teknik engellerde de artışlar gözlenmiştir. Kamu sağlığı ve güvenliğini sağlamak, doğal kaynakları korumak, hayvan-bitki yaşam ve sağlığını korumak, çevrenin korunmasını sağlamak, tüketiciyi yanıltıcı uygulamaların önlenmesine ve tüketicilerin doğru bilgilendirilmesine imkan sağlayacak gerekli düzenlemeler yapmak ve gerekli önlemleri uygun görülen düzeyde almak ülkelerin en doğal hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hak, pek çok uluslararası düzenlemelerle de sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin; Ticaretteki Teknik Engeller Anlaşmasının özellikle gelişmekte olan ülkelerin pazara girişini güçleştiren yeni çevresel gereklilikler getirmektedir. Ticaretteki Teknik Engeller Anlaşması kapsamında, ithal edilen malların kamu sağlığı ve güvenliğini korumak amacıyla benimsenen zorunlu standartlarla uyum içinde olması

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

gerekmektedir(Yıkılmaz, 2003:294). Buna karşın, ülkelerin bu çerçevede uyguladıkları pek çok teknik düzenleme ile uygunluk değerlendirmesi prosedürünün dış ticarete önemli yansımaları bulunmaktadır. Bu tür uygulamaları gerçekleştiren ülkeler, diğer ülke ihracatçılarının pazarlara girişlerini olumsuz etkilenmekte, hatta imkansız hale getirmektedir. Çünkü ihracatçılar açısından, bu kriterlere uygunluğun teyidi amacıyla gerçekleştirilen test ve belgelendirme işlemleri ile ek bir maliyete katlanılmasına neden olmakta ve dolayısıyla ürünün toplam maliyetini artırmaktadır. Bu da hem firmanın ölçek ekonomisi kazancının kaybolmasına yol açmakta hem de ihraç edilmek istenen ürünün yerli ürünler karşısındaki karşılaştırmalı üstünlüğünü ortadan kaldırmaktadır (Örnek,2005:1).

Bu tür engellerin, gelişmiş ülke standartlarının diğer ülkelere empoze edilmesi ve çevre görüntüsü altında gizlenmiş korumacılığa dönüştürülmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası ticarete tarifelerin yerini alan görünmez engeller, ülkeler tarafından çok farklı biçimlerde uygulanabilmektedir. Görünmez engellerin en çok uygulanan şekli ise çevre ile ilgili düzenlemelerdir (Saatçioğlu, 2001:1). Örneğin, hava kirliliğini azaltma, doğal kaynakların korunması, şarj edilebilen piller ile şarj edilemeyen piller, geri dönüşebilen kağıt bardaklar ile plastik bardaklar. Çevre ile ilgili kriterler, ulusal ürünün yararına göre dizayn edilmekte ve çevresel etiketleme yapmak için başvuru prosedürleri yabancılar için zorlaştırılabilmektedir. Bu sayede özellikle gelişmekte olan ülke ihracatçılarının dünya pazarlarına girmelerine engel olunmaktadır. Çünkü uygulanan yüksek seviyede çevresel standart için gereken kaynağa sahip olmamaları, bu ülkelerin çevresel standartları uygun üretim yapmalarını zorlaştırmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çevre ile ilgili kriterleri kötüye kullanarak tarife dışı ticaret engeli olarak kullanılmasına DTÖ'nün izin vermemesine rağmen, DTÖ, sadece hükümetler tarafından uygulanan çevresel kriterlerin bir kısmını kontrol edebilmektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletlerinin Çevresel Koruma Ajansı (EPA) tarafından, havayı kirleten dumanlı ve toksik gaz yağı atıklarının yol açtığı kirliliğin azaltılması ya da en azından daha fazla artmaması amacıyla bir yasal düzenleme getirmesi sonucunda, Amerika'ya benzin ihraç eden Brezilya ve Venezuela'nın pazarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalması buna bir örnek teşkil edebilir. Bu ülkeler EPA yasasıyla DTÖ' nün ayrımcılık yapılmamasını gerektiren ilkesinin ihlal edildiğini belirterek DTÖ Tahkim Kuruluna başvurmuş ve karar, ABD – EPA yasasının aleyhine, Venezuela ve

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Brezilya'nın lehine sonuçlanmış ve EPA düzenlemesi geri çekilmiştir. Çevreyi koruma ve dünya kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla kullanma her ülkenin kendi içinde, istediği sıklıkta çevre standartları uygulamasına imkan tanımaktadır. Ancak bunların maliyeti, dış ticarete yönelik tedbirlerle desteklenerek karşılanıyorsa, serbest dünya ticareti açısından sakıncalı olacağı muhakkaktır.

Diğer taraftan görünmez engellerin bir uygulama şekli de; kamu sağlığının ön plana çıkarılmasıdır. Örneğin; 1980'lerde AB, halklarının sağlığını korumak ve yaşamsal risklerini azaltmak için sığırlara gelişimleri sırasında hormon verilerek hızla kilo almalarının sağlanmasına yönelik uygulamalara ciddi yasaklamalar getirmiştir. Buna ilaveten Birliğe giren ve yaşamı tehdit eden tüm ürünlerin doğal olarak aynı sağlık standartlarına tabi olmasını istenmiş, ancak, ABD ve Kanada gibi ülke ihracatlarının bu uygulamadan dolayı AB'ye olan ihracatlarının azalması veya zorlaşması üzerine, ülkeler AB'yi hormonlu et yasağı uygulaması dolayısıyla DTÖ-Tahkim Kuruluna şikayet ederek, hem bu yasağın kaldırılmasını sağlamış hem de AB'ye karşı yapılan sığır eti satışının 10 katına eşit düzeyde bir ekonomik ambargo uygulama yönünde karar almış ve hayata geçirmiştir (Yılmaz,2005:1). Bir başka örnek ise;

Almanya'ya ithal edilmek istenen Dijon likörünün alkometrik ölçülerinin Almanya'daki uygulamalardan düşük olduğu gerekçesiyle, ithalatının yasaklanması ile ortaya çıkan Cassis De Dijon davasıdır. AB Adalet Divanına intikal eden dava sonucunda, Roma Antlaşmasınının 30. maddesine dayanarak üye ülke ürünlerinin prensip olarak karşılıklı tanınması ilkesini getirmiştir. Bu dava malların serbest dolaşımına önemli bir katkı sağlamasına karşın bu tür olaylar sürekli gündeme gelmiş ve teknik engellerin tamamen kaldırılması mümkün olamamıştır. Bunun üzerine AB malların serbest dolaşımını kısıtlayan tüm teknik engellerin kaldırılması için Yeni Yaklaşım Politikası geliştirilmiştir. Yeni Yaklaşım Politikası, ürünlerin temel şartlara uygunluğunun belirlenmesi yanında, temel şartlarla ilgili uygunluk değerlendirmesi için; test, muayene ve belgelendirme konusunda üye ülkeler arasında karşılıklı tanımayı ve akreditasyonu öngörmektedir. Yeni Yaklaşım Politikası çeşitli ürünlerin hangi koşullar altında üretilerek satılabileceğini tanımlamakla birlikte, ürünler için güvenlik, sağlık, çevre ve tüketici korunması ile ilgili temel şartları içermekte ve ürünlerin (bazıları dışında) CE İşareti taşımasını zorunlu kılmaktadır. AB bu düzenlemelerle, belli bir standardı yakalamış olan firmalarını gümrük vergilerinin bile

azaltılması gerektiği düşüncesinin yaygınlık kazandığı uluslararası ticarete tarife dışı engeller koyarak korumaya çalışmaktadır. Örneğin; Henson ve Loader (1998), özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki firmaların pazar girişlerinin pratikte zorlaştığını belirlemiştir. Ayrıca Nimon ve Beghin (1999) çalışmalarında, standartlara uygunluğun lisans yoluyla belirlendiği durumu incelemiş ve AB'nin 249 farklı mal için çıkarmış olduğu çevre standartları ile ilgili 48 lisanstan hiç birinin gelişmekte olan ülkelerdeki firmalara verilmemesiyle, bu firmaların rekabet güçlerini kaybetmekte olduklarını ortaya koymuştur (Alpay, vd.,2001:1). Bir başka örnek ise, yakın zamanda Rusya'nın ambalaj hatası ve kalite bozukluğu nedeniyle kamu sağlığını tehdit ettiği gerekçesi ile Türkiye'den yapılan meyve ve sebze ithalatını durdurmasıdır. Hatta Rusya'nın bu tarife dışı engellere ilaveten ithal edilen meyve ve sebzenin depolandığı yerleri kontrol etmesi ve Türkiye'den alınan bitki sağlık sertifikalarını kabul etmemesi, bu uygulamaların serbest dış ticaretin geleceği hakkında düşünmeye zorlamaktadır.

Dünya Bankası'nın bir raporuna göre, 1964'ten beri GATT müzakerelerinin gündeminde bulunan tarife dışı engellerden 1966-86 döneminde etkilenen ithalat hacmi ABD'de %20, Japonya'da %40 ve Avrupa Birliği'nde %160 artış göstermiştir. Başka bir deyişle, 1990'lı yılların başına gelindiğinde, AB ithalatının yarısından fazla bir bölümü, ABD ve Japonya'nın ithalatlarının ise %40'lik bir kısmı tarife dışı engellerden etkilenmekteydi (TÜSİAD, 2005:1).

IV. SONUÇ

Dünya ticareti 20.yüzyılın ikinci yarısında olağanüstü hızlı bir gelişme göstermiştir. Dünya ticaretinde yaşanan bu hızlı gelişmede, ülkeler arasında ikili ve çok taraflı platformlarda ticaretin liberalleştirilmesine yönelik gösterilen çabaların hiç kuşkusuz önemli payı bulunmaktadır.

GATT, Uruguay Round ve DTÖ'nün kurulması dünya ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik çabalarda önemli ve kararlı bir aşamayı oluşturmuştur. Ancak, bugün halen mal, hizmet, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımına yönelik çok çeşitli pazara giriş engelleri bulunmaktadır. Söz konusu engeller arasında klasik gümrük tarifelerinin yanı sıra ticarete teknik engeller, sübvansiyonlar, kamu alımları, miktar kısıtlamaları, menşe kuralları gibi

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

tarife-dışı engeller bulunmaktadır. Ayrıca, ülkeler arasında gittikçe artan entegrasyonla birlikte, yatırım koşulları, ulusal düzenlemeler, rekabet uygulamaları ve pazarların işleyişindeki yapısal farklılıklar da gümrüklerin gerisinde karşılaşılan engelleri oluşturmaktadır.

Söz konusu engellerin bertaraf edilebilmesi için bir yandan mevcut ikili ve çok taraflı anlaşmalardan kaynaklanan hakların çok iyi kullanılması, diğer yandan daha fazla pazara giriş imkanı sağlayacak uluslararası zeminler oluşturulması yönünde çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Böylece global pazarlarda ihracatçılara eşit şartlarda rekabet edebilme ve dünya ihracatından daha fazla pay alma imkanı sağlanacaktır. Bu amaca ulaşmak için birbiriyle koordineli, birbirini tamamlayan ve geniş kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu politikaların tamamı pazara giriş stratejisi olarak adlandırılabilir.

Esasen ihracat yapan firmanın tamamı varolan standartlara göre ürünlerini üretmek istemekte ancak bu ürünlerin ithalatçı ülkede uygunluk belgesi için izleyeceği prosedür hem zaman almakta hem de kaynak sıkıntısı çeken firmaların ürün maliyetlerini artırmaktadır. Bu nedenle bu tür uygulamalar dış ticarete serbestliğin önündeki engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atamtürk, B., (2001), “Merkantilizm ve Fizyokrasi”, *İktisat'ın Dama Taşları - I*, İstanbul, İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayını, ss.7-16.
- Brack, D. and Branczik, T., (2004) “Trade and Environment in the WTO: after Cancun”, The Royal Institute of International Affairs Sustainable Development Programme Briefing Paper, No:9.
- Chang, H. J., (2003), *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, 1.B., İstanbul, İletişim Yayınları.
- Çelik, B., (1999), *Gümrük Vergisi Hukuku*, Ankara, İmaj Yayıncılık.
- Eğilmez, M. ve Kumcu, E., (2002), *Ekonomi Politikası*, 3.B., İstanbul, Om Yayınevi.
- Ekonomist, (2004), “Ekonomi Sözlüğü”, Ekonomist Online, <http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php?searchs=tring=Y&dict=es.dict>, 27.07.2005.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- Ertürk, E., (1993), *Ekonomik Entegrasyon Teorisi*, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Ethier, W. J., (1984), *International Economics*, London.
- Karlık, R., (1987), *Uluslararası Ekonomi*, Genişletilmiş 2.B., İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi.
- Örnek, G., (2005), “Ticarette Teknik Engeller Anlaşması ve Türkiye Uygulaması”, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan2005/Gokhan.htm>, 17.11.2005.
- Saatcioğlu, C., (2001), “Dış Ticaretin Önündeki Engeller ve Çevresel Kriterler ile Dış Ticaret İlişkisi”, DTM, www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim2001/engeller. 12.03.2005.
- Savaş, A., Yalçın, İ. ve Dölekoğlu, T., (2001), *Avrupa Birliği Kalite ve Sağlık Standartlarının Türk Gıda Sektörü Rekabet Gücü Üzerine Etkisi*, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Proje Raporu, No:2001-10, Ankara.
- Seyidoğlu, H., (2001), *Uluslararası İktisat*, 14.B., İstanbul, Güzem Yayınları.
- Turan, G. G., (1980), *Uluslararası Para Sistemi, Dünü ve Bugünü*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Turhan, A., (1997), “Dünya Ticaret Örgütü”, DPT, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.html>, 14.10.2003.
- TÜSİAD, (2006) *Türkiye’de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru*, <http://www.tusiad.org.tr/turkish/rapor/ticaridiplomasi/html/sec3.html>, 25.03.2006.
- Yalçınkaya, T. ve Çakır, A., (2004), “Küresel Rekabet Ekseninde İhracatçı Firmalar İçin Bir Risk Faktörü: Sosyal ve Ekolojik Damping”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=194, 24.07.2005.
- Yıkılmaz, N., (2003), *Yeni dünya Düzeni ve Çevre*, Sosyal Araştırma Vakfı Yayını, İstanbul.
- Yılmaz, G., (2006), *Kapitalizmin Kaleleri-II*, <http://www.antimai.org/kitap/kkwtoblm3.htm>, 26.03.2006.